

בנין יעקב

פרשת בלק

אמרים יקרים מפנינים נפלאים
לעודד הלבבות בימים המאירים
להבהיק עיניים ביהלום וספירים

תוכן הענינים

פרשת בלק

מידתו של בלעם ותלמידיו 'עין רעה'.....ה
מעלת האיש הישראלי לא הביט און ביעקב.....י

אייר תשפ"ב

© כל הזכויות שמורות

להערות אפשר לפנות לטל-פקס : 02-999-8201

או למייל : GMAIL.COM@3122131

ניתן להשיג הקונטרס

בירושלים : 053-31-53-661 050-41-75-336

בבית שמש : 052-76-30-720

כמו כן ניתן להשיג את סדרת הקונטרסים

בנין יעקב על המועדים

אלול - תשרי • חנוכה • שובבי"ם • פורים - ד' פרשיות

חודש ניסן - חג הפסח - ספירת העומר • שבועות • בין המצרים

וכן בנין יעקב על התורה: בראשית • שמות

פרשת בלק

מידתו של בלעם ותלמידיו עיני רעה

מדוע לא בקש בלק מבלעם שיברך את מואב ומדין

בפרשתן (במדבר כב ה-ו) "וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה וגו' לקרא לו לאמר הנה עם יצא ממצרים וגו'. ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה וגו' כי ידעתי את אשר תברך מברך ואשר תאר יואר".

ויש להקשות דהנה כל השליחות אל בלעם באה רק מחמת פחד ורעדה שמא יעשו עמהם כמו שעשו לשני מלכי האמורי, וכמו שפירש רש"י "וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי" - אמר אלו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם, אנו על אחת כמה וכמה. לפיכך "ויגר מואב".

ואם כן היה די שיבקש מבלעם שיברך את בני מואב ובני מדין, שישבו לבטח בארצם ולא תהיה לבני ישראל שליטה עליהם, כי הרי כוחו של בלעם היה גם בברכות שהיו ברכותיו מתקיימות, וכמאמר הכתוב "ואת אשר תברך מבורך", ומדוע התעקש כל כך שיבוא דייקא לקללם.

וביותר תגדל הקושיא אחרי שהשיב בלעם אל עבדי בלק (שם פסוק יח) "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה' אלהי לעשות קמנה או גדולה", ומכאן ואילך כלל לא היה בטוח שיעלה בידו לקלל, כי הרי הודה בלעם בפה מלא, שאין ביכולתו לעשות שום רע לבני ישראל, בלא שכביכול הקב"ה יסכים בידו, ואם כן מדוע לא בקש שלפחות יברך את בני מואב שלא

יאונה להם כל רע, שבזה יתכן יותר שתתקיים ברכתו כי אינו בגדר של לעבור פי ה'.

לא יתכן לומר שברכותיו של בלעם נתקיימו

ובפשטות נראה לתרץ על דרך שביאר באור החיים הקדוש על מאמר הכתוב "כי ידעתי את אשר תברך מברך ואשר תאר יואר". דלכאורה יש לתמוה, דבשלמא מה שהיו קללותיו של בלעם מתקיימין, אפשר להבין באחד משני טעמים או מצד היותו רע עין, ומטבעו להרע בעינו הרע, או מפני שהיה יודע לכוון 'רגע באפו' כמאמרם ז"ל (ברכות ז:). שאמר בלעם אני אין כחי אלא שאני יודע לכוון השעה שהקדוש ברוך הוא כועס בה, והיה מקלל ברגע הזעם, ולכן נתקיימו קללותיו. אבל הברכה, הרי אין מציאות שתתקיים מפיו של אותו רשע, ואם כן מה הכוונה באמרו "את אשר תברך מברך", והאיך יתכן שתתקיים ברכתיו.

כל ברכותיו של בלעם בשקר יסודם ואינם אלא ערמה והטיית הבריות

ומבאר האור החיים הק': כי לעולם ברכת בלעם כברכת חמור, ואין בה שום השפעה כלל, אלא שהרשע הזה היה מערים ומרמה את הבריות, וכשהיה רואה באצטגנינות שאיש פלוני יעלה לגדולה וכדומה, היה עושה עצמו כאילו הוא מברכו, וכשבא הדבר ונתקיימה הברכה, חשבו כולם שברכתו של בלעם גרמה, אבל האמת לא כן הוא, אלא מזלו גרם. וכמו כן עשה לבלק שראה בכוכבו שעתיד למלוך במואב, והלך וברכו שיהיה מלך, לרמותו כדי שיחשוב בלק שהוא הסובב ושעל ידו באה לו המלוכה.

ועל זה הדרך יובן שפיר מדוע לא בקש בלק שיברך את בני מואב, כי כבר הוכח שברכתו לא מעלה ולא מוריד, ולכן בקש שעל כל פנים יקללם בכח הצרות

עין שיש לו, או על ידי שיכוון את הרגע באפו, אולי יש תקוה, כלשון הכתוב 'אולי' יוכל נכה בו ואגרשנו מן הארץ.

בלעם - שורשו ועצם מהותו 'עין רעה'

עוד נראה לבאר הענין על דרך העבודה, דהנה מצינו בדברי חכמינו ז"ל שהגדירו את בלעם כמי שכל מהותו נובע משורש מידת 'עין רעה', כמאמר התנא (אבות פ"ה מ"ט): כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע 'עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה' מתלמידיו של אברהם אבינו, 'עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה' מתלמידיו של בלעם הרשע.

ונקמ' התנא בזה שני הפכיים נגדיים ורחוקים ביותר, מצד הקדושה אברהם אבינו ששורשו ומהותו ממדת 'העין טובה', ולעומת זה - להבדיל אלף אלפי הבדלות - מצד הטומאה בלעם הרשע אשר כל מהותו ועצם עצמותו משורש 'עין רע'.

ענין 'ברכה' נובע דייקא ממידת טובת עין

והנה ידוע שענין הברכה יסודה ומהותה מצד מדת 'עין טובה', והיא באה דייקא מצד שהאדם רוצה בטובת חברו ומיחל להצלחתו, וכתוצאה מכך מברכו מקרב לבו, ומתפלל עליו שיתברך מן השמים בטובה וברכה. וכעין דאיתא בגמרא (סוטה לח): אין נותנין כוס של ברכה לברך, אלא לטוב עין, שנאמר (משלי כב) "טוב עין הוא יבורך", אל תקרי יבורך, אלא 'יברך'.

א. וראה מה שכתב בזה במדרש (דברים רבה וזאת הברכה) וז"ל: בא יעקב לברך את השבטים, ברכן חמש ברכות שהיו בידו, והוסיף להם ברכה אחת, שנאמר (בראשית מט כח) "כל אלה שבטי בני ישראל וגו' ויברך אותם". בא משה לברך את ישראל, הוסיף להם ברכה

טוב עין אינו רואה כלל הסרונות אצל הזולת

נמצא שבלעם הרשע מפני היות כל מהותו ממידת 'עין רעה', הרי כל הסתכלותו והבטתו על הזולת אינו אלא לרעה, ולא יתכן שיראה אצל הזולת איזו טובה.

ובעין שהמליצו המגידים בדרך משל, שאם יביאו לפני איש, נייר חלק לבן כולו, אך יש בה נקודה שחורה קטנה וזעירה, שכמעט שאינה נראית לעין, וישאלוהו לאמר: מה אתה רואה בנייר זה, אזי אם הוא 'טוב עין' בוודאי ישבח ויפליא את מראה הלבן המבהיק והנוצץ, וכלל לא יעלה על דעתו להזכיר שיש בו איזו נקודה שחורה, כי הוא בטבעו ובמידתו הטובה רואה רק את הטוב שבכל דבר, ובודאי שאין בכח נקודה זעירה להשפיע ולגרוע מעלתה של נייר חלק שכולו לבן.

אמנם לעומת זה מי אשר מורגל במדה הנשחתת של 'עין רעה', מיד יחזה באצבעו על החסרון הנורא 'הנקודה השחורה', וכל זאת משום שעצם עצמויותו וטבעו לראות בכל דבר רק את החסרונות וחלק הרע שבו.

ואכן זו היתה מידתו ומהותו הנשחתת של בלעם הרשע 'עין רעה', ולכן לא היה שייך שיכרך את בלק ואת בני מואב, כי הרי כל מהותו הוא רק להרע ולקלל את האחרים, וכלל לא שייך אצלו ענין הברכה וההטבה לזולת.

שביעית, שנאמר "וזאת הברכה", תוספת על הברכה שבירך בלעם את ישראל, שהיה לו לברכן שבע ברכות, כנגד שבע מזבחות ולא ברכן אלא שלוש, שנאמר (במדבר מד י) "והנה ברכת ברכך זה שלש פעמים". אמר ליה הקדוש ברוך הוא, רשע, אתה ענינך צרה לברכן, אף אני איני מספיק על ידיך שתשלים ברכותיך על ישראל, יבא משה שענינו יפות לברכן והוא יברך את ישראל, ועליו אמר שלמה ע"ה "טוב עין יבורך", אל תהי קורא אלא יברך, זה משה רבינו שענינו יפות לברך את ישראל שברכן ד' ברכות, ע"ש.

מה בין תלמידיו של בלעם הרשע לבין תלמידיו של אברהם אבינו ע"ה

וזו היא בעצם מידתן של אומות העולם תלמידיהם של בלק ובלעם, שכל מהותם היא להרע ולהכאיב לזולת, וכל מי שעומד להם בדרכם, ישפכו עליו חמה שפוכה של קללות נמרצות, על שהעזו להפריעו בדרכו, ואם עולה בלבם איזה חשש רחוק שמאן דהו מאיים עליהם או יכול לפגוע בהם, אזי מיד יחשבו דרכים איך להרע ולקלל לאותו המטיל אימתו עליהם. וכלל לא יעלה בדעתם השפלה והנבזה, שאולי עדיף לבקש פתרון בדרך של ברכה.

לא כן עם בני ישראל מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה, שכל מהותם 'עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה', ואף אם נקלע בפניהם איזה סיכסוכים וכדומה, חלילה להם לפגוע אישית בצד השני, וכל שכן שלא יעלה על דעתם לפתוח בקללה ח"ו, כי מצד מידת עין טובה אין נפשם מסוגלת לראות ברעת הזולת.

יתדבק במידת טובת עין, ויחפש בטובת כל אחד ואחד מישראל

היוצא לנו להוראה, שמחובת כל אשר בשם ישראל יכונה, להשתדל בכל כוחו להיות מתלמידיו של אברהם אבינו, ולהתדבק במידת טובת עין, דהיינו לחפש בטובת כל אחד ואחד מישראל ולשמוח בשמחתו, ומחובת כל אחד להרגיל את עצמו שיהיה מבטו על הזולת בטובה, לראות בכל אחד את החלק הטוב שבו, ואת הנקודה החיובית, וכל שכן שלא לחפש אחר חסרונם ופגיתם ח"ו, אלא יהיה כל חפצו ורצונו בהצלחת ובטובת הזולת.

והשי"ת יהא בעזרנו שנוכל להתרחק עד קצה האחרון מכל צרות עין ועין רעה, ונזכה להתדבק במידותיו של אברהם אבינו ע"ה 'עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה', ולשמוח בשמחתו ובהצלחתו של כל אחד מישראל, לטוב לנו כל הימים.

מעלת האיש הישראלי לא הביט און ביעקב

מרוב היבתן אין הקב"ה מדקדק בעונותיהם של ישראל

בפרשתן (כמדבר כג כא) "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו". וברש"י הקדוש מפרש 'לא הביט און ביעקב', רצונו לומר אף בעת שבני ישראל עוברין על דבריו, אין הקדוש ברוך הוא מדקדק אחריהם להתבונן בעבירות שהם עוברים על דתו. אלא אפילו בשעה שמכעיסין וממרים לפניו, "ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו", ומרוב חיבה ורעות, כביכול הקב"ה אינו זו מתוכן.

היצר והיילותיו מנסים בכל דרך להגביר את היאוש בלב האדם

הנה מאמר זה הוא למשיב נפש לכל הבאים בשערי עבודת האלוקים, והוא יסוד נפלא להשיב לב ישראל לאביהם שבשמים, דהרי ידוע ומפורסם, דהמניעה הגדולה ביותר העומדת בפני האדם ומונעת אותו מהתקרב אל התורה והעבודה, הוא נגע היאוש המתגנב בתוכיות הלב, ומבקש להפילו לרשת העצבות רחמנא ליצלן, והיצר והיילותיו זה דרכם כל הימים, להכניס מורך בלב באדם השכם וערב, בטענות שונות ומשונות כדי למונעו מלהתקרב אל עבודת השי"ת, ועיקר טענתו בפיו: מי אתה שתגש לעבוד את מלך מלכי המלכים, והרי מלא אתה בעונות ופשעים, ומפתה את האדם לחשוב, שמחמת ריבוי עונותיו בוודאי כבר אבדה תקותו ולא יועיל עבודתו.

אני ה' שוכן אתם בתוך טומאותם

אמנם מקרא מלא דבר הכתוב, והתורה הקדושה שהיא נצחית והוראה לדור דור, מכחישה את כל טענותיו ובלבוליו הזדוניות, ועומדת וצווחת אל כל בר ישראל באשר הוא, אל ירע לבבך ואל יפול רוחך, כי 'ה' אלוקיו עמו', ואפילו שמכעיסין וממרים לפניו יתברך 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל', ואף על פי שעוברין על דבריו אינו מודקדק אחריהם להתבונן בעונותיהם שהם עוברים על דתו, ולא עוד אלא שאינו זו מלחבבם בכל מצב שהוא, ומרוב אהבתו וחיבתו אליהם, שוכן עמהם אפילו בתוך טומאתם, כמו שנאמר (ויקרא מז טז) "השוכן אתם בתוך טומאתם", וכפירוש רש"י - 'אף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם'.

ובן מצינו, שאף בשעה שהיו בני ישראל בשפל המדריגה, ועדיין היו משוקעים במ"ט שערי טומאה, קרא להם הקב"ה בלשון חיבה "כה אמר ה' בני בכורי ישראל" (שמות ד כב).

המאמין שאכן 'ה' אלוקיו עמו' זוכה למעלה הנשגבה של 'ותרועת מלך בו'

אמנם כדי להשיג מדריגה נעלה ונשגבה זו, צריך האדם לחזור ולשגן בתוכיות הלב פנימה, ולהחדיר בקרבו האמונה שה' אלוקיו עמו, ועל ידי זה יזכה להשיג מדריגת 'ותרועת מלך בו' לשון אהבה וחיבה, ולהכיר בידעה גמורה שאכן 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל', בבחינת 'על כל פשעים תכסה אהבה' (משלי י יב).

תשובה מה היא

ואף שבוודאי מוטל על האדם לעסוק בתשובה על חטאיו, ולתקן אורחותיו, והיא מצות עשה דאורייתא כמבואר ברמב"ם הלכות תשובה (פרק א). אמנם כבר הורה זקן הרה"ק הבעל התניא זיע"א, והאיר עיני ישראל, איזה דרך ישכון אור

בעסק התשובה, והאיך צריך האדם להתנהג בשובו על חטאיו, כמבואר באריכות בספר התניא [ראה שם פרק כו] ובתוך דבריו הק' מזהיר: שאי אפשר לנצח את היצר בעצלות וכבודות הנמשכות מעצבות וטמטום הלב כאבן, כי אם בזריזות הנמשכת משמחה ופתיחת הלב וטהרתו מכל נדנדוד דאגה ועצב בעולם וכו'.

ובין שנפלה לו העצבות בשעת עבודה בתלמוד תורה או בתפלה, ובין שנפלה לו שלא בשעת עבודה, זאת ישים אל לבו כי אין הזמן גרמא כעת לעצבות אמיתית אפילו לדאגת עונות חמורים חס ושלום. רק לזאת צריך קביעות עתים ושעת הכושר בישוב הדעת להתבונן בגדולת ה' אשר חמא לו, כדי שעל ידי זה יהיה לבו נשבר באמת במרירות אמיתית, אך תיכף ומיד אחר שנשבר לבו [בעתים קבועים ההם] יסיר העצב מלבו לגמרי, ויאמין אמונה שלימה כי ה' העביר חטאתו ורב לסלוח, וזו היא השמחה האמיתית בה' הבאה אחר העצב.

בוודאי שהשי"ת מוחל מיד לכל מי שמבקש מחילתו ואין שום צד ספק בזה

ובאגרת התשובה (פרק יא) כתב: שצריך להיות נכון לבו בטוח בה', כי חפץ חסד הוא, וחנון ורחום, ורב לסלוח תיכף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו יתברך, בלי שום ספק וספק ספיקה בעולם. וכמו שאנו מברכין בכל תפלת שמונה עשרה, מיד אחרי שבקשנו סלח לנו וכו', 'ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח', ואם היה צל של ספק אם אכן נמחל העון או לא, הרי קיימא לן שספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה, ואם כן איך מותר לסיים הברכה בשם השם, אלא על כרחך שאין כאן שום ספק כלל, כי מאחר שבקשנו סלח לנו, מיד מחל לנו.

אמנם במאמר הכתוב 'לא הביט און ביעקב' וגו', מצינו בחינה יתירה מכך, שלא בלבד שהקדוש ברוך הוא, מוחל עוונות עמו ישראל מיד כשמבקשים מחילתו, אלא שמחמת רוב אהבתו וחיבתו אליהם, כלל אינו מביט בחטאיהם, ואף אינו מדקדק להתבונן במה שמרדו בו ועברו על דתו.

מי הגיד לך שאתה נמצא במצור

ואמרא נפלא מתאמרא בזה בשם הצדיקים, על מאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיח ה) "מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה", דהנה לפעמים עולה במחשבת האדם לתמוה על מה שאמר 'ענני במרחב יה', כי לדאבון לב הרי יש בני אדם שנמצאים עדיין בתוך המצור שהטמין להם היצר במעלליו, ומרגישים עצמם מסורבלים במיצר עונותיהם רח"ל, ועדיין לא ראו את ההרחבה, והאיך יוכלו לומר שירה ולהלל להקב"ה בלשון 'ענני במרחב'.

וביארנו, שכוונת הכתוב כך היא, שכאשר האדם עומד ומתחנן וצועק לפני הקב"ה 'מן המצר קראתיך' אנא הוצאינו למרחב, אזי 'ענני', הקב"ה עונה לו: 'במרחב' כלומר מי הוא זה שאמר לך ובלבל את דעתך לחשוב שאתה במיצר מחמת היותך מסובב בחטאים ומכשולים, טעות היא בידך ואינך כלל במיצר אלא 'במרחב', כי הרי לא הביט און ביעקב, על כן התנער נא מכל דמיונות היאוש, ותווכח לראות שנמצא אתה 'במרחב יה, ה' לי לא אירא' וגו', וקרוב אתה לכביכול הקב"ה. וכעין המקדש את האשה ואומר לה הרי את מקודשת 'לי', מיד נאסרת על כל העולם ומיוחדת רק לו בלבד, כמו כן כביכול הקב"ה עם כנסת ישראל, בבחינת 'ה' לי לא אירא'.

לא דרך על מפתן החסידות

ומאמר נורא מתאמרא בשם הרה"ק מקוברין זיע"א, שאמר שאף מי שנכשל בעבירות ואפילו בחמורות שבחמורות רחמנא ליצלק, אם אינו יכול להתחזק מיד ולעמוד בתפילה ולהמשיך בעבודת השי"ת כמומים ימימה, ואינו מאמין שהקב"ה חפץ בעבודתו ויש לו נחת רוח ממעשיו בכל מצב שהוא, סימן מובהק היא שלא השיג כלל את עומק דרך החסידות, ואף לא דרך על מפתן החסידות.

ואחר כך הוסיף ואמר: שלא רק שלא דרך על מפתן החסידות אלא גם לא דרך על מפתן היהדות...

אף כוחות הסט"א ובלעם הרשע מוידים בפה מלא ומעידים על גדלותן של העם הנבחר

והנה הגילוי הגדול והנורא הזה, של "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל" - שהיא הוראה לדורות שעם בני ישראל הינם בדרגה יתירה כל כך, עד שאין הקב"ה מביט בעונותיהם, מרוב אהבה וחיבה, הנה נאמרה בתורה דייקא על ידי גוי מגושם 'בלעם הרשע', ויש בעוכרא זו תוספת חיזוק מיוחדת במעלתן של ישראל, עד שאפילו הגוי השפל הזה הרגיש במעלה יתירה זו, והעיד בפה מלא "לא הביט און ביעקב" וגו'.

ובעין מה שאמרו המגידים, בכיבוד מאמר הכתוב (תהלים קיז) "הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האמים, כי גבר עלינו חסדו" וגו', דלכאורה אם חסדו של ה' גבר עלינו עם ישראל, מדוע הגוים הם אלו המשבחים ומהללים אותו, והרי שורת הדין נותנת שבני ישראל יודו על כך ולא הגוים.

אלא ההסבר הוא, כי הגוים שונאי ישראל חורשים עלינו רעות בלי הרף וזוממים להתנכל לנו בכל הזדמנות, והקב"ה ברוב רחמיו מפר את עצתם הרעה ומקלקל את תוכניותיהם עוד לפני שהם מספיקים להוציא אותן אל הפועל, נמצא איפוא שהגוים הם אלו הרואים ויודעים עד כמה שומר הקב"ה על עמו, ואילו עם ישראל לא תמיד יודע אלו גזירות בוטלו ואלו צרות נחסכו ממנו, לכן דייקא הגוים משבחים ומהללים לה' 'כי גבר עלינו חסדו' כי הם יודעים יותר ממה שאנו יודעים.

והשי"ת יהא בעזרינו שנוכה להאמין באמונה שלימה, שהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו מוחל עונותינו מיד בקראינו אליו, ונוכה לעבוד אותו באמת ובתמים, בשמחה וטוב לב כל הימים אמן.

